

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. В статті розглянуто сучасні проблеми розвитку банківської системи України та пропонуються підходи до їх вирішення.

Ключові слова: фінансова стабільність, відновлення довіри до банків, банківська система, Національний банк України.

Постановка проблеми. Розвиток банківської системи залежить від багатьох чинників. Фінансова стабільність є основним з них. Саме вона є індикатором довіри, як до окремого банку, так і до системи в цілому з боку інвесторів, вкладників, партнерів та кредиторів. В умовах кризи саме фінансова стабільність банків зазнала найбільшого удару. Нестабільна банківська система не може ефективно функціонувати, задовольняти потреби клієнтів і держави. Це і зумовлює актуальність та доцільність проведення досліджень для розвитку цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема відновлення фінансової стабільності окремих банків та банківської системи загалом в сучасних умовах є досить широко досліджуваною у вітчизняній економічній літературі і розглядається такими вченими як: Багратян Г.А., Гальчинський А.С., Довгань Ж., Пацера М., Міщенко В.І., Мороз А.М., Романішин В.О., Савлук М.І., Шпек Р.В. Їх роботи мають достатньо комплексний характер, але при цьому в них практично відсутні питання щодо нівелювання впливу зовнішніх та внутрішніх факторів і їх наслідків на процес відновлення фінансової стабільності банківської системи України, а особливо в посткризовий період.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в дослідженні рівня фінансової стабільності банківської системи України в умовах фінансової кризи та визначенні можливостей її повернення на до кризовий рівень.

Виклад основного матеріалу. Несприятливий розвиток процесів як у світовій економіці, так і безпосередньо в Україні водночас відобразився на довірі до банківської системи і фінансовій стабільності банків. Зокрема турбулентність у світових фінансах, яка посилилася у другій половині 2007 року, стала серйозною перевіркою стабільності вітчизняного банківського сектору. Збитки найбільших світових фінансових інститутів призвели до глобальної переоцінки ризиків, заморожування ліквідності і зниження довіри між учасниками ринку. Інвестори та кредитори обмежили операції з країнами, ринки яких лише формуються, що негативно вплинуло і на вітчизняний ринок банківських послуг. Для українських банків істотно ускладнився доступ до зовнішніх запозичень, а вартість їх залучення зросла.

Так за станом на 1 квітня 2010 року зобов'язання за депозитами, залученими від інших секторів економіки (що становили значну частку пасивів інших депозитних корпорацій) з початку року зменшилися на 7.6 млрд. грн., або на 2.3%. Зобов'язання перед центральними органами державного управління скоротились порівняно з 01.01.2010 р. на 5.9 млрд. грн. (або на 45.9%). Темпи приросту зобов'язань перед нерезидентами з початку року зменшилися на 3.7%, а у річному обчисленні становили «мінус» 18.3%.

Коефіцієнт забезпечення кредитів депозитами з початку року дещо збільшився (з 46.3 до 48.0%), в тому числі довгострокових (з 16.2 до 17.3%) переважно внаслідок

збільшення обсягів депозитів як сектору нефінансових корпорацій, так і сектору домашніх господарств у березні. Протягом I кварталу 2010 року спостерігалось зменшення доходів та витрат банків порівняно з відповідним періодом минулого року, зокрема за рахунок скорочення кількості банків, що мають ліцензії на здійснення банківських операцій, філійної мережі банків та уповільнення їх активної діяльності.

Так, доходи інших депозитних корпорацій за підсумками I кварталу 2010 року становили 32.6 млрд. грн. і зменшились порівняно з I кварталом попереднього року на 13.7%. Головною статтею доходів, як і раніше, були процентні доходи, частка яких в загальному обсязі доходів зросла до 86.6% (проти 85.9% на 01.04.2009р.), що було результатом значних темпів скорочення за іншими статтями доходів. Проте їх обсяги порівняно з відповідним періодом попереднього року зменшились на 13.1%. Комісійні доходи скоротились на 13.5% відповідно, а їх частка в загальних доходах становила 10.4%.

Витрати інших депозитних корпорацій порівняно з відповідним періодом попереднього року також скоротились (на 10.2%), проте меншими темпами порівняно з доходами, і на 01.04.2010 р. становили 37.0 млрд. грн. Обсяги відрахувань на формування резервів залишались значними (32.4% від усіх витрат банків), хоча зменшились порівняно з I кварталом 2009 року на 30.8% до 12.0 млрд. грн. Процентні витрати (що були найбільшою статтею витрат) становили 16.1 млрд.грн. (на 10.2% менше, ніж на 01.04.2009р.), проте їх частка зросла до 43.5% (проти 40.1% на 01.04.2009р.). Зокрема, це було пов'язано зі збільшенням обсягів депозитів, залучених іншими депозитними корпораціями від інших секторів економіки при одночасному їх здешевленні.

Обсяг загальних адміністративних витрат порівняно з відповідним періодом попереднього року зменшився на 3.3% переважно через скорочення середньооблікової чисельності працівників. Витрати банків продовжували перевищувати доходи. Станом на 01.04.2010 р., як і в попередньому році, було зафіксовано від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору (у розмірі 4.4 млрд. грн.). [1]

В світлі вище наведених даних умовами забезпечення фінансової стабільності банків повинні бути:

- достатній, але не надлишковий обсяг власного капіталу;
- підтримка збалансованої структури активів і пасивів за строками і сумами;
- підтримка відповідного рівня рентабельності діяльності банку.[2]

Слід зазначити, що помилки в розробці стратегії і тактики діяльності банків України є також істотними факторами, які зумовили зростання негативних наслідків у банківській діяльності. Криза показала, що банки самі сприяли її розвитку:

По-перше, порушувалося одне з «золотих правил» банківської діяльності – короткі гроші в короткі позики, довгі гроші – в довгі позики (запозичали за кордоном строком на 4-5 років під 4.5%, а розміщували кредити на 10–20 років під 12%), що спровокувало зростання як процентних ризиків, так і ризиків ліквідності [4].

По-друге, існування реального розриву між валютами надання кредитів та доходів які отримують наші громадяни, теж негативно впливає на фінансову стійкість банків України;

По-третє, більшість українських банків в гонитві за надприбутками постійно знижували стандарти щодо надання кредитів. Зростання сукупного кредитного портфеля банків (у 50 разів за п'ять років – це по суті «кредитна лихоманка») призвело до того, що позички надавалися без оцінки кредитоспроможності клієнта, навзамін банки одержали величезний обсяг «поганих» кредитів – понад 10% від загального обсягу портфеля;

По-четверте, уже в умовах кризи банки виявилися нездатними об'єднуватися для вирішення загальних завдань.

Все це разом призвело до:

- зниження якості банківських активів, оскільки через погіршення макроекономічної ситуації і політичну невизначеність у країні проблеми з погашенням кредитів матимуть як фізичні, так і юридичні особи;
  - втрати довіри з боку вкладників, істотне падіння курсу національної валюти як наслідок скорочення грошових заощаджень із приватного сектору;
  - зниження ліквідності;
  - зменшення капіталізації банків;
  - скорочення ресурсної бази банків;
  - зростання процентних ставок;
  - збільшення обсягів неповернутих валютних кредитів.
- Факторами особливого ризику (вони можуть призвести до подальшого зниження фінансової стабільності вітчизняних банків) можна назвати:
- ймовірність подальшого зниження обсягу банківських депозитів;
  - зниження обсягу кредитування реального сектору економіки;
  - подальше погіршення якості активів, у тому числі за рахунок зниження вартості цінних паперів в інвестиційних портфелях банківських установ, а також за рахунок збільшення частки проблемної заборгованості за кредитами, у тому числі пролонгованими банками раніше;
  - значні проблеми з ліквідністю внаслідок продовження відпливу ресурсної бази із банківських установ;
  - обмеження можливостей рефінансування зовнішніх запозичень, примусовою пролонгацією грошових зобов'язань значної кількості позичальників через погіршення їх платоспроможності;
  - зростання недовіри між суб'єктами фінансового ринку за умови обмежених можливостей підтримки регулятором ліквідності великих банків;
  - значне послаблення інтересу іноземного капіталу до фінансового ринку України і, як наслідок, – зведення до мінімуму підтримки більшості дочірніх банків іноземними материнськими групами, збільшення кількості випадків оперативного втручання в поточну діяльність банківських установ (запровадження тимчасових адміністрацій), що стимулюватиме примусову консолідацію банків.

Оскільки основною силою відновлення фінансової стабільності банківської системи є довіра контрагентів (як клієнтів, так і партнерів, інвесторів, держави) то можливими шляхами повернення фінансової стабільності банків на до кризовий рівень можуть бути [3]:

1. Активізація комунікаційної діяльності державних органів, у тому числі Національного банку України. Відсутність комунікацій з громадськістю та роз'яснень ситуації і подій, обґрунтування антикризових заходів, що вживаються, є важливим чинником недовіри суспільства не лише до банківської системи, а й до політики всіх державних органів. Необхідним є надання населенню вичерпних роз'яснень щодо ситуації в економіці та на фінансових ринках, а також стосовно дій Кабінету Міністрів України та Національного банку України щодо врегулювання проблемних ситуацій.

2. Запровадження заборони на видачу банками кредитів в іноземній валюті сприятиме зменшенню девальваційного тиску та фінансової доларизації в Україні, а також доларизації ключових товарних ринків (нерухомості та авторинку).

3. Перегляд економічних нормативів діяльності банків (ліквідності і платоспроможності) у напрямі їх удосконалення. Необхідність у цьому заході пов'язана з тим, що діючі нормативи своєчасно не просигналізували та не попередили про ризики та дисбаланси, що стали причиною втрати фінансової стабільності банківською системою України.

4. Припинення політики домінування інтересів позичальників над інтересами

вкладників. Нemoжливiсть доступу вкладників до депозитiв (за вiдсутностi заборони Нацiонального банку України на дострокове зняття депозитiв) та одночасне зростання пiльг позичальникам (реструктуризацiя кредитiв, заборона на виселення з квартир, аукцiони НБУ з продажу валюти) ставить у нерiвнi умови власникiв депозитних коштiв (вкладникiв) i позичальникiв, котрi не зважили свої зобов'язання на валютнi ризики.

При цьому зусилля всiх банкiв системи (на чолi з НБУ) повиннi бути спрямованi на:

- забезпечення можливостi фiнансово стiйким банкам використовувати власнi кошти для поглинання слабких i проблемних банкiв з метою змiцнення своїх позицiй на ринку;

- зменшення рiвня невизначеностi з боку суб'єктiв господарювання щодо фiнансового стану як окремих банкiв, так i всiєї банкiвської системи;

- пiдвищення конкурентоспроможностi та ефективностi дiяльностi банкiв, передусiм у галузi ризик-менеджменту, та активизацiю запровадження передових інформацiйних технологiй;

- залучення стратегiчних iнвесторiв.

Загалом же консолiдованi зусилля Нацiонального банку, Уряду, парламенту i Президента мають бути спрямованi на реалiзацiю спiльного завдання – вiдновлення довiри до банкiв як ключової умови стабiлiзацiї. Вiдвернення загрози дефолту i створення умов для майбутнього посткризового зростання.

Висновки. Прiоритетним завданням залишається змiцнення фiнансової стабiльностi вiтчизняного банкiвського сектору в цiлому за рахунок удосконалення систем управлiння ризиками i внутрiшнього контролю, розвитку корпоративного управлiння i транспарентностi, а також необхiдностi стрес-тестування i розробки планiв дiй на випадок непередбачених ситуацiй. Зокрема необхiдно посилити увагу банкiв та наглядових органiв до ефективного контролю за кредитним ризиком та за ризиком лiквiдностi. Значна увага має придiлятися такому важливому аспекту фiнансової стабiльностi банкiв, як капiталiзацiя.

Загалом перелiчені заходи з пiдвищення стабiльностi банкiвської системи тануть запорукою вiдновлення дiї механiзму перерозподiлу тимчасово вiльних коштiв в економiцi на користь фiнансування iнвестицiйних проєктiв, проєктiв iз розширення та активизацiї виробництва, а також забезпечення процесiв детiнiзацiї економiки i фiнансової стабiлiзацiї. Це сприятиме поверненню довiри до банкiв та пiдвищенню ефективностi банкiвської дiяльностi в посткризовий перiод.

Лiтература

1. Бюлетень Нацiонального банку України (електронне видання) . –Березень 2010 // www.bank.gov.ua.

2. Довгань Ж. Фiнансова стiйкiсть банкiвських установ у перiод економiчної кризи // Вiсник Нацiонального банку України. – 2009. – № 4. –С. 20 – 26.

3. Круглий стiл “Вiдновлення фiнансової стабiльностi банкiвської системи України : антикризовi заходи” // Вiсник Нацiонального банку України. – 2009. – № 5. –С. 20 – 26.

4. Пацера М. Свiтова фiнансова криза та її наслiдки для банкiвської системи України // Вiсник Нацiонального банку України. –2009. –№ 1.–С.28–33.

5. Матерiали серверу Державного комiтету статистики України - <http://www.ukrstat.gov.ua>

Summary. In the article the modern problems of development of the banking system of Ukraine are considered and offered approach to their decision.

Keywords: financial stability, proceeding in a trust to the banks, banking system, National bank of Ukraine.

Стаття надiйшла до редакцiї 22.06.2010